The background of the cover is a photograph of an open notebook. The left page is covered in a dense, purple-toned scribble. The right page is ruled with horizontal lines and has a pencil and a pen resting on it. The pencil is positioned vertically, and the pen is positioned horizontally. The text is centered within a black rectangular border.

**ЯК НАПИСАТИ ТА ЗАХИСТИТИ  
КУРСОВУ РОБОТУ З ПСИХОЛОГІЇ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Як написати та захистити курсову роботу з психології: методичні рекомендації / укладачі Н.В. Старинська, О.М. Лозова, Б.В. Плескач. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка , 2023. 27 с.

© Н.В. Старинська, О.М. Лозова, Б.В. Плескач, 2023

## ЗМІСТ

Розділ I. ЯК НАПИСАТИ КУРСОВУ РОБОТУ .....	4
1. Загальні вимоги .....	4
2. Вимоги до структури курсової роботи.....	5
3. Вимоги до змісту курсової роботи.....	5
3.1 <i>Титульний аркуш</i> .....	5
3.2 <i>Зміст</i> .....	5
3.3 <i>Вступ</i> .....	6
3.4 <i>Основна частина</i> .....	9
3.5 <i>Висновки</i> .....	14
3.6 <i>Список використаних джерел</i> .....	14
3.7 <i>Додатки</i> .....	15
4. Вимоги до стилю викладу та оформлення курсової роботи .....	15
4.1 <i>Вимоги до стилю писемного мовлення курсової роботи</i> .....	15
4.2 <i>Вимоги до оформлення курсової роботи</i> .....	17
4.3 <i>Правила цитування та посилання на використані джерела</i> .....	18
4.4 <i>Вимоги до списку використаних джерел</i> .....	19
4.5 <i>Вимоги до додатків</i> .....	23
Розділ II. ЯК ЗАХИСТИТИ КУРСОВУ РОБОТУ .....	23
ДОДАТКИ .....	26

## **Розділ I. ЯК НАПИСАТИ КУРСОВУ РОБОТУ**

### **1. Загальні вимоги**

Курсова робота є початковим науковим доробком студента, зміст якої має внутрішню єдність і відображає хід та результати розробки обраної теми з психології.

Курсова робота повинна відповідати сучасному рівню розвитку психологічної науки, а її тема – бути актуальною для сучасної теоретичної та практичної психології. Основне завдання автора курсової роботи – продемонструвати рівень своєї теоретичної обізнаності, вміння самостійно працювати з науковою літературою, вести науковий пошук щодо вирішення конкретних наукових завдань психології.

Робота закріплює отриману інформацію у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, в яких студент впорядковує на свій розсуд наукові психологічні факти і доказує наукову цінність або практичну значущість тих чи інших психологічних положень. При написанні роботи студент повинен обов'язково посилатися на авторів джерела, з яких запозичені матеріали або ж окремі результати. Окремий розділ роботи повинен бути присвячений огляду сучасної наукової літератури з питань, що в ньому розглядаються.

У курсовій роботі необхідно стисло, логічно і аргументовано викладати теоретичний зміст і результати досліджень, уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології. При необхідності в текст включається різноманітний знаковий апарат, що підтверджує результати (таблиці, символи, діаграми, схеми, графіки та ін.), тобто все те, що утворює «мову науки».

Науковий рівень курсової роботи повинен відповідати програмі навчання. Виконання такої роботи повинно вирішувати не стільки наукові проблеми з психології, скільки бути свідченням того, що студент навчився самостійно вести науковий пошук (теоретичний і практичний), бачити професійні проблеми і знати найбільш загальні психологічні методи й ефективні психологічні прийоми їх вирішення.

Слід особливо ретельно віднестись до формулювання теми курсової роботи, що повинна відповідати суті розв'язаного наукового завдання. Тема курсової роботи повинна бути, по можливості, короткою, відповідати обраній спеціальності. У назві не бажано використовувати ускладнену термінологію псевдонаукового характеру. Треба уникати назв, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Сучасні дослідження», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» і т. ін., в яких не відбито достатньою мірою суть

проблеми. Тема курсової роботи повинна бути сформульована не занадто широко (наприклад, «Соціальні стереотипи молоді», «Особистісні особливості учнів середньої школи») і не занадто вузько (наприклад, «Взаємозв'язок тривожності і низької самооцінки підлітків», «Домашні тварини З.Фрейда»). Вона повинна піддаватись теоретичному чи емпіричному аналізу і бути цікавою для дослідження.

Обсяг курсової роботи становить приблизно 25 – 40 сторінок друкованого тексту. На виклад основної частини роботи відводиться, як правило, 20 – 35 сторінок, на вступ і висновки — по 2-3 сторінки. Список використаних джерел і додатки до обсягу курсової роботи не зараховуються, хоча вони й мають спільну нумерацію з рештою роботи.

Курсова робота має бути подана на кафедру **в друкованому та електронному варіантах не пізніше ніж за 30 календарних днів до початку екзаменаційної сесії.**

## **2. Вимоги до структури курсової роботи**

Курсова робота повинна мати чітку структуру і містити титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину (декілька розділів), висновки, список використаних джерел та додатки (при необхідності).

## **3. Вимоги до змісту курсової роботи**

### *3.1. Титульний аркуш*

Титульний аркуш (дод. А) курсової роботи повинен включати:

- найменування вищого навчального закладу та назву кафедри, де виконана робота;
- назву роботи;
- прізвище, ім'я та по батькові автора;
- прізвище та ініціали наукового керівника, науковий ступінь, вчене звання;
- місто і рік

### *3.2 Зміст*

Зміст (дод. Б) подають на початку роботи. Він містить: найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів, зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури. При комп'ютерному наборі тексту зміст оформляють у вигляді таблиці з двох стовпчиків, один з яких містить назви розділів, а інший - нумерацію сторінок.

При цьому зовнішні межі (рамку) таблиці не відображають. Також можна скористатись функцією Word Вставка/ Посилання/ Зміст і покажчики/ Зміст, якщо кожен заголовок відповідних розділів роботи набране з урахуванням формату заголовку.

### 3.3 Вступ

Вступ курсової роботи розкриває сутність і стан наукового завдання з психології та його актуальність і значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

У вступі повинні бути відображені такі елементи: актуальність теми, мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, теоретичне підґрунтя курсової роботи, база дослідження, методи дослідження використані в роботі, обстежена вибірка та структура роботи.

Опис **актуальності теми** курсового дослідження не повинен бути багатослівним. Він має бути тісно пов'язаним саме з проблемою дослідження. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або наукового завдання, її соціальну, соціально-економічну значущість. При описі актуальності проблеми дослідження важливо показати зв'язок з сучасними програмами дослідження в галузі психології.

**Мета** наукового дослідження – головний елемент структури і надзвичайно важливий методологічний інструмент дослідження. Мета як запланований результат відображає спрямованість дослідження і за змістом відповідає темі роботи. Формулюючи мету не слід вживати слів «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Приклади вдало сформульованої мети дослідження: «Теоретично обґрунтувати та експериментально підтвердити вплив стилю виховання в сім'ї на формування самооцінки молодшого школяра», «З'ясувати роль взаємин між дітьми в сім'ї на формування особистісних якостей».

Основними методологічними вимогами до виокремлення **завдань** дослідження є такі:

1. Завдання дослідження відображають проблемні запитання, відповіді на які необхідні для досягнення мети дослідження.
2. Визначення, формулювання і послідовність викладу завдань дослідження мають чітко відповідати його темі, об'єкту, предмету, меті.
3. Сукупність поставлених у дослідженні завдань повинна бути мінімальною, достатньою для досягнення мети дослідження.

Некоректно завдання дослідження формулювати як план написання роботи: Опрацювати наукову літературу, провести експеримент, статистично опрацювати отримані дані, тощо. *Приклади* вдало сформульованих завдань дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення сутності психологічної дезадаптації молодших школярів.
2. Розкрити специфіку взаємин дезадаптованих школярів у колективі однолітків.
3. Виявити вплив взаємин з однолітками на становлення у дітей уявлення про себе.
4. Встановити значущість налагодження у дитини взаємин з однолітками у зниженні психологічної дезадаптації.

**Об'єкт** та **предмет** дослідження – визначення аспектів (характеристик) процесу чи явища, що досліджується в роботі. Об'єкт – явище або процес, який обрано для вивчення. Предмет міститься в межах об'єкта. Це певна частина чи аспект об'єкта, який безпосередньо досліджується.

*Наприклад:* **об'єкт дослідження** – процес розвитку мислення у молодшому шкільному віці, а **предмет дослідження** – особливості розвитку творчого мислення учнів початкової школи засобами активних методів навчання.

Після визначення об'єкта та предмета дослідження у вступі формулюється гіпотеза дослідження. Розглянемо кілька прикладів добре сформульованої теми дослідження та узгодженої з нею методологічних елементів.

*Приклад №1:*

Тема: Формування «Я-концепції» майбутнього психолога в умовах вищого навчального закладу.

Об'єкт дослідження: Особистісне становлення студента вищого навчального закладу як майбутнього психолога.

Предмет дослідження: Особливості генезису «Я-концепції» майбутнього психолога в умовах навчально-професійної діяльності.

Мета роботи: Виявлення психолого-педагогічних умов формування позитивної «Я-концепції» студента педагогічного університету як майбутнього психолога.

## Приклад № 2:

Тема: Психологічні чинники емоційної дезадаптації молодших школярів.

Об'єкт дослідження: емоційна дезадаптація школярів.

Предмет дослідження: індивідуально- та соціально-психологічні чинники емоційної дезадаптації учнів молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: виявити вплив індивідуально-психологічних та соціально-психологічних чинників на виникнення і особливості прояву емоційної дезадаптації, а також вивчити можливості її попередження і корекції в молодших школярів.

Вказуються **методи і конкретні методики**, які були використані під час емпіричного дослідження. *Наприклад*: для вирішення поставлених завдань нами був використаний комплекс теоретичних та емпіричних методів і конкретних методик: аналіз науково-теоретичних джерел з проблеми дослідження, спостереження, бесіда; анкетування; психодіагностичні методики вивчення мотиваційної сфери: тест «Діагностики особистості на мотивацію до успіху» Т. Елерса; тест «Діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач» Т. Елерса; «Опитувальник Бека для оцінювання рівня депресії»; «Місісіпську шкалу оцінювання посттравматичного стресового розладу (для цивільних)»; «Тест-опитувальник Г. Айзенка (ЕРІ); «16-факторний особистісний опитувальник» Р. Б. Кеттелла; методи математико-статистичної обробки даних ( $t$  – критерій Стьюдента,  $U$  – критерій Манна-Уїтні).

**Теоретична основа дослідження** – основні теоретичні положення, які лягли в теоретико-методологічну основу курсової роботи.

*Наприклад*: положення психологічної науки про закономірності психічного розвитку особистості (Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, Е.Г. Еріксон, М.Й. Боришевський, К.Д. Ушинський та ін.); про значущість спілкування у становленні особистості дитини (О.В. Киричук, М.І. Лісіна, Н.Ю. Максимова та ін.); концепція психології сімейної взаємодії (К. Вітакер, З.Г. Кісарчук, К.В. Седих, О.А. Столярчук та ін.), принципи гуманістичної психології (К. Роджерс), системної психотерапії і консультування (В. Сатір, К. Людвіг, Дж. Фрідман, Г. Кобс, А. Шліппе, Й. Швайцер, Р. Шафер), групової психотерапії (І. Ялом).

**База дослідження**. Вказується кількість респондентів, колективи, у яких використовувались методи практичної психології, та інші показники, що характеризують базу дослідження.



*Наприклад:* емпіричне дослідження проводилось на базі Броварської спеціалізованої школи I-III ступенів № 5. У дослідженні взяли участь 40 досліджуваних – 20 молодших школярів (9-10 років) та 20 підлітків (12-15 років).

**Структура роботи.** Вказується з яких частин складається робота, загальний обсяг (список використаних джерел і додатки не входять до загального обсягу, хоча й мають спільну нумерацію за текстом), кількість літературних джерел, додатків, таблиць та ілюстрацій, які містить курсова робота.

*Наприклад:* курсова робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 35 найменувань, 2 додатків. Повний зміст роботи становить 40 сторінок, проілюстровано 3 рисунками та 5 таблицями.

### 3.4. Основна частина

Основна частина курсової роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів.

Кожний розділ курсової роботи починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень. В кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

В розділах основної частини подають:

- Огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень;
- Виклад загальної методики і основних методів досліджень;
- Проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- Аналіз і узагальнення досліджень;
- Методичні розробки чи рекомендації до впровадження.

В першому розділі окреслюються основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботу вітчизняних та зарубіжних дослідників, вказуються ті питання, що залишились нерозв'язаними. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі.

При написанні курсової роботи студент повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які наводяться в роботі, або на ідеї і висновки, на яких розроблюються проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг.

Використовуючи певну наукову думку автора, слід дотримуватись таких способів посилання (які оформлюються в стилі APA):

- 1) В одному з експериментів Ж. Піаже (1989) дитина...
- 2) В одному з експериментів (Ж. Піаже, 1989) дитина...

При цьому в круглих дужках (x) вказується рік публікації роботи автора, на яку студент посилається. Також, можливим є посилання на автора, коли автор та рік видання роботи позначається в круглих дужках (як у другому прикладі). Використовуючи цитату автора слід, окрім прізвища автора та року видання роботи, детально зазначати відповідні сторінки, на яких цитата розміщена.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок з джерела, на яке дано посилання в роботі. Наприклад: (Піаже, 1989 : 27) означає посилання на джерело, яке в списку використаної літератури закріплено за автором Ж. Піаже, видане у 1989 році, а матеріал розташовано на сторінці 27.

*Приклади наукових посилань:*

- Існує низка дослідників, які емпірично вивчали значення та специфіку сімейного виховання для психічного розвитку особистості (Брунер , 2001; Валлон, 1999; Киричук, 2005).

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напряму досліджень, наводять методи вирішення завдань і їх порівняльна оцінка, розробляють загальну методіку проведення досліджень. У цьому розділі доцільно вказати етапи проведення емпіричного дослідження. Детальний опис психологічних методик подають якщо:

- Методика авторська чи автором модифікована/ адаптована.
- Методика малопоширена, здебільшого невідома.

В обох випадках в даному розділі подають їх теоретичне обґрунтування та опис, натомість сам текст опитувальника, бланки для відповідей, тощо виносять у додатки.

Якщо робота містить експеримент, то у даному розділі доцільно вказати характеристики досліджуваних, якщо вони в експерименті враховуються наприклад:

- вік,
- стать,
- сиблінг-позиція,

- походження з повної чи неповної сім'ї. Іноді ці характеристики подають у вигляді порівняльних таблиць:

*Таблиця 1*

**Розподіл досліджуваних за статтю**

Стать	К-сть учнів в 1-А класі	%	К-сть учнів в 1-Б класі	%
Ч	20	62,5	15	50
Ж	12	37,5	15	50
Разом	32	100,0	30	100,0

*Таблиця 2*

**Розподіл досліджуваних за віком**

Вік досліджуваних (роки)	К-сть учнів в 1-А класі	%	К-сть учнів в 1-Б класі	%
6-6,5	5	15,6	12	40
7	27	84,4	18	60
Разом	32	100	30	100

У наступних розділах з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень з висвітленням того нового, що вноситься у розробку проблеми. Студент повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

Іноді третій розділ курсової роботи містить аналіз результатів дослідження, а іноді – якщо це передбачено метою і завданнями, програму профілактичної чи корекційної роботи з повним описом процедури проведення та обґрунтуванням очікуваних результатів.

Слід пам'ятати, що основна частина роботи – це аналіз отриманих у процесі дослідження результатів. Недостатня увага до цієї частини курсової роботи є типовою помилкою більшості робіт. Це може бути зумовлено відсутністю часу внаслідок неоптимальної організації роботи, чи нерозумінням самої суті такої

роботи. Натомість, саме організація дослідження, методологічна його розробка й аналіз отриманих даних є основними критеріями успішності виконання курсової роботи.

Аналіз отриманих результатів виконують, по можливості, із застосуванням методів математичного опрацювання результатів. Якщо ж неможливо застосувати методи статистики, виконують змістовний аналіз даних.

В аналітичній частині результати порівнюють з аналогічними літературними даними й аналізують відмінності або негативні результати, оцінюючи, чи вдалося виконати завдання дослідження та досягти поставленої мети і наскільки підтвердилась гіпотеза. Подання результатів емпіричних досліджень у вигляді таблиць, графіків, діаграм, рисунків суттєво посилює аналітичність роботи. При цьому слід дотримуватись загальних правил їх оформлення.

Щодо оформлення таблиць, то їх найчастіше використовують для подання цифрового матеріалу. Таблицю розташовують безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. Якщо у тексті посилаються на дані таблиці, то в логічно зручному місці в круглих дужках зазначають (табл. х) або записують «...як видно з табл. х». Нумерація таблиць у тексті курсової роботи може бути наскрізна, проте для зручності їх нумерують у відповідності до розділів курсової. Так у першому розділі будуть розміщені таблиці під номером 1.1, 1.2, ...1,х, у другому 2.1, 2.2 і т.д.

Правила оформлення таблиць наступні:

1. з правої сторони курсивом пишеться *Таблиця* та вказується її номер;
2. назва таблиці пишеться з нової строки (рівняння по середині) над таблицею та виділяється як жирний шрифтом; крапку в кінці не ставлять.

*Таблиця х*

Назва таблиці				
	Заголовки граф			
	Підзаголовки граф	Підзаголовки граф		

Ілюстрації (схеми, креслення, діаграми, графіки, фотографії, рисунки) повинні відповідати тексту, а текст - ілюстраціям.

Підпис ілюстрацій містить чотири основні елементи:

- > найменування у формі скорочень, наприклад «Рис. 1»;
- > порядковий номер ілюстрації - арабськими цифрами без знаку №;
- > заголовок ілюстрації;
- > експлікацію, яка пояснює значення цифр і позначень на ілюстрації.

У діаграмах і графіках, окрім графічного образу, необхідно зазначити ряд допоміжних елементів:

- > загальний заголовок графіка;
- > словесне пояснення умовних знаків та окремих елементів графічного образу;
- > осі координат, шкала масштабу, числова сітка;
- > числові дані для доповнення величини показників графіка.

Графічні зображення підписуються знизу згідно наведеного нижче зразку:

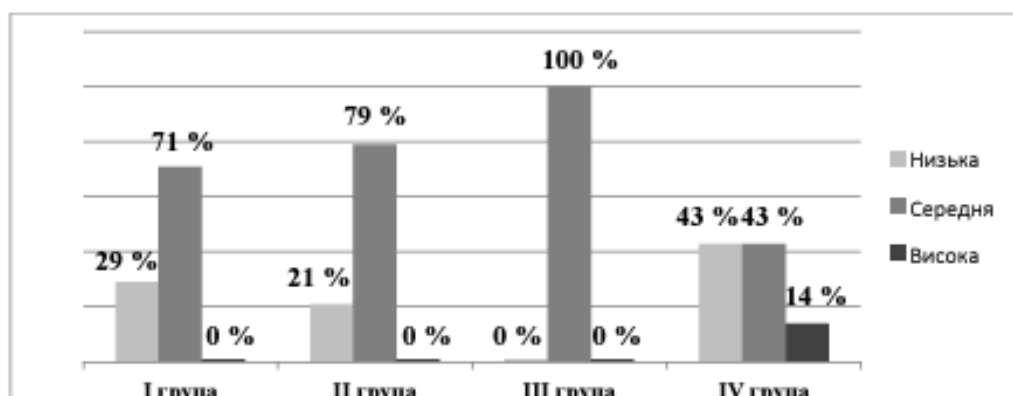


Рис. 2.1. Відсотковий розподіл рівнів пізнавальної активності у групах

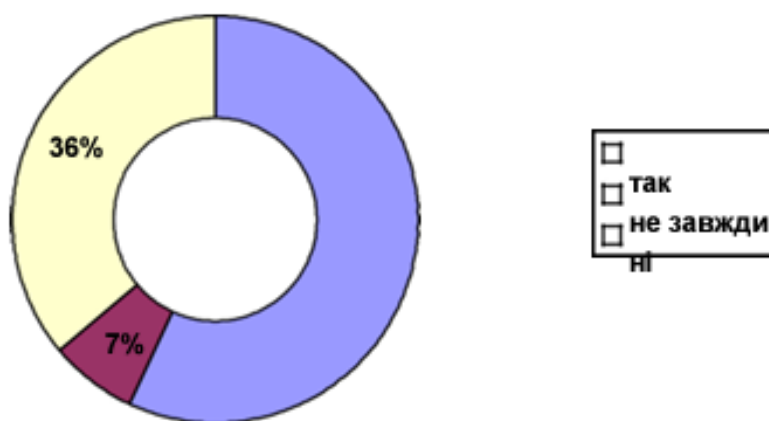


Рис. 2.2. Результати відповідей респондентів на запитання «Чи завжди ви ретельно ставитеся до виконання самостійних робіт?» (n=26)

У процесі проведення дослідження та написання курсової роботи слід дотримуватись етичності та конфіденційності як стрижневих принципів психологічних досліджень. Категорично недопустимим є згадування прізвищ досліджуваних під час обговорення результатів чи наведення їх у таблицях із результатами досліджень, а також подання будь-якої інформації, на підставі якої можна було б ідентифікувати досліджуваних (осіб, які приймали участь у дослідженні недопустимо називати піддослідними!).

### *3.5. Висновки*

У висновках описуються найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані в роботі, які повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми (завдання), її значення для науки і практики. Далі формулюють висновки та рекомендації щодо наукового та практичного, використання здобутих результатів.

У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання. Далі у висновках розкриваються методи вирішення поставленої в роботі наукової проблеми (завдань), їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями.

Висновки повинні розкривати (давати відповідь на) завдання роботи як вони сформульовані у вступі.

У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх використання.

Щодо формулювання основних тез висновків, то тут доцільно використовувати такі фрази:

*Завдяки проведеній роботі у напрямі ... визначено...*

*З'ясовано, що...*

*Розроблено...*

*Встановлено...*

*Систематизовано... Намічено перспективи...*

### *3.6. Список використаних джерел*

Список використаних джерел подають за алфавітним принципом. При цьому український алфавіт береться за основу для подання літератури, написаної кирилицею, англійський – для літератури латинських абеток.

### 3.7. Додатки

До додатків доцільно включати допоміжний матеріал, що необхідний для повноти сприйняття роботи:

- проміжні математичні доведення, формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних експериментальних даних;
- протоколи і акти експериментів, акти впровадження, інструкції і методики, сценарії тренінгів;
- ілюстрації допоміжного характеру.

## 4. Вимоги до стилю викладу та оформлення курсової роботи

### 4.1. Вимоги до стилю писемного мовлення курсової роботи

Курсова робота загалом повинна свідчити про вміння студента стисло, логічно та аргументовано викласти матеріал. Серйозну увагу при цьому слід приділити мові і стилю роботи.

Мова і стиль будь-якої наукової праці – науковий, суть якого полягає в інтерпретації власної та запозичених точок зору з метою обґрунтування наукової істини. Найхарактерніша ознака писемної наукової мови - формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Він досягається завдяки використанню спеціальних синтаксичних засобів, що вказують на послідовність викладу думки (*спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже*), заперечення (*проте, часом, але, тоді як, однак, аж ніяк*), причинно-наслідкові відношення (*таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок, крім цього, до того ж*), перехід від однієї думки до іншої (*раніше ніж перейти до..., звернімося до..., розглянемо, зупинимось на, розглянувши..., перейдемо до., треба зупинитись на., варто розглянути.*), результат, висновок (*отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дає змогу зробити висновок, підсумовуючи, слід сказати.* ). Ще однією ознакою наукового писемного мовлення є використання наукових термінів. Якщо наукові терміни, що використовуються в тексті курсової роботи мають безпосереднє відношення до предмету дослідження, слід подати їх визначення.

Наукові терміни - це не особливі слова, а тільки слова в особливій функції, вузькоспеціальна лексика, яка виникла у сфері певної науки. Це головним чином найменування (*тривожність, Я-концепція*), рідко дієслова (*надати зворотній зв'язок, підвищити самооцінку*), прикметники (*виховний вплив*) і прислівники

*(регулярно, об'єктивно), стійкі термінологічні сполучення (психокорекційний вплив, сиблінгові взаємини).*

Морфологічні особливості наукового стилю української мови полягають у деякій обмеженості граматичних форм і частій повторюваності деяких частин мови. Так, у мові науки переважають іменники і прикметники. До того ж переважають іменники, що означають неістоти, збільшується використання слів середнього роду і форм однини; серед відмінкових форм перше місце посідає родовий відмінок. Службові частини мови в науковому стилі поповнюються за рахунок самостійних частин мови, перш за все іменників. Наприклад, у значенні прийменників уживаються *в міру, в силу, за певних обставин, у разі потреби, у випадку, згідно з, у значенні, у процесі, внаслідок, у результаті, за допомогою чого, за рахунок, у вигляді, на підставі, шляхом чого, методом, через що, яким чином* тощо.

Для наукового стилю мовлення, більш ніж для інших стилів, характерна значна кількість неозначено особових речень (без підмета) (*у залежності від ... виділяють.*), безособових речень (після цього залишається з'ясувати...). Вживаються також дієприкметникові і дієприслівникові звороти (*експериментальні дані отримано в результаті тестування та інтерв'ювання; застосований метод порівняння даних підтвердив значущість відмінностей*).

Стиль писемної наукової мови – це безособовий діалог. Тому виклад зазвичай ведеться від третьої особи, бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті. Авторське «Я» слід замінювати «Ми» з огляду на те, що вираз суб'єкта авторства як формального колективу надає більшого об'єктивізму викладу, відображає думку певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. Особових займенників у тексті можна й уникати, вживаючи натомість пасивні дієприкметники: *розроблений підхід, з'ясований вплив, визначені критерії, тощо.*

Інколи при написанні наукового тексту зловживають запозиченими та чужомовними словами, тим самим невинувато ускладнюючи вираз. Так замість «нічого екстраординарного», можна вжити «нічого особливого», замість індіферентно - байдуже, ігнорувати - не помічати, лімітувати - обмежувати, орієнтовно - приблизно, функціонувати - діяти, диверсифікація - різноманітність, детермінувати - визначати, дефініція - визначення, інтеракції - взаємини, апробація - перевірка.

Подамо зразок наукового тексту з психології з дотриманням та порушенням вимог до писемного наукового стилю:



*Приклад порушення науковості писемного мовлення в курсовій роботі, присвяченій психологічній адаптації дитини у зв'язку з особливостями сімейного виховання:*

*«Мій дім - моя фортеця. Давнє прислів'я нагадує нам про те, що саме вдома, в родині людина повинна почуватись безпечно та вільно. Саме родина повинна бути місцем, де відчуваємо любов, спокій та набираємось сили, щоб протистояти стресу щоденного життя. Однак, для багатьох людей їхня оселя, їхня сім'я не є тим місцем, де можуть перечекати незгоди та проблеми, де відчувають, що їх люблять. Сьогодні все більше людей сприймають свою домівку як небезпечне місце, де вони постійно зазнають фізичних та емоційних знущань, принижень, неприйняття та відкинення. Ще більш боляче стає від думки, що тією особою, яка переживає неспокій та страх перед своєю домівкою, перед людьми, які там на неї чекають, або і зовсім не чекають, є дитина - особа, яка лише починає вчитись жити, лише набирається досвіду та нових знань».*

*Приклад дотримання правил науковості писемного мовлення:*

*«Питанням впливу незадоволення основних потреб на розвиток дитини в сім'ї займались Дж. Боулбі, А. Джерсальд, Р. Дрейкус, А. Фрейд, З. Фрейд, В. Шутц, Р. Шпітц та багато інших дослідників. У своїх працях ці автори вказують на сім'ю як джерело значних психотравмуючих переживань. На думку З.Г. Кісарчук та Я.М. Омельченко (Кісарчук, 2008), цей факт визначається низкою певних обставин. Сім'я на ранніх, найбільш важливих етапах життя дитини є єдиною та найважливішою соціальною групою. Події в сім'ї є більш значущими, ніж те, що відбувається в інших сферах соціального життя. Сімейні стосунки тісно взаємопов'язані, тому важливі зміни в житті одного з членів сім'ї спричиняють реакцію всіх інших. Всі члени сім'ї є особливо вразливими стосовно будь-яких внутрішньосімейних впливів, в тому числі і травматичних. Тривала психічна травматизація в сім'ї може спричинити порушення адаптації її членів, виникнення адаптаційних розладів».*

#### *4.2. Вимоги до оформлення курсової роботи*

Курсову роботу друкують за допомогою комп'ютерного набору на одному боці аркуша білого паперу формату

A4 (210мм x 297мм) з міжрядковим інтервалом 1,5 до тридцяти рядків на сторінку.

Шрифт Times New Roman розміром 14.

Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий, верхній, нижній – не менше 20

мм, правий – не менше 10 мм, абзацний відступ – 125 мм.

Шрифт друку повинен бути чітким, рядок – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи має бути однаковою.

Заголовки структурних частин роботи друкують великими літерами, з вирівнюванням на середині. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої).

Відстань між заголовком (за виключенням заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервали. Кожну структурну частину роботи треба починати з нової сторінки.

*4.3 Правила цитування та посилання на використані джерела.* При написанні курсової роботи потрібно робити посилання на використані джерела, ідеї і висновки, на яких розроблюється проблема і вирішуються завдання дослідження, а також на рисунки, таблиці, матеріали додатка, які наводяться в самій роботі. Це дає змогу відшукати документи і перевірити достовірність цитованих відомостей, допомагає краще з'ясувати зміст тексту дипломної роботи.

Загальні *вимоги до цитування* такі:

а) текст цитати починають і закінчують лапками і наводять у тій граматичній формі, в якій його подано у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

б) цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора; пропуск окремих слів при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками;

в) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути дуже точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів;

г) кожна цитата і непряме цитування обов'язково супроводжуються посиланням на джерело за прізвищем його автора у «Списку використаних джерел», наприклад: С.Д. Максименко (Дубровина, 2006), Н.В. Шевченко (Шевченко, 2003), Б.П. Лазоренко (Лазоренко, 2022). У посиланнях прізвища авторів подаються мовою, якою надруковане джерело, наприклад: (Т.М. Титаренко, 1999), (Berry, 2007). Якщо використовують відомості з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати також номери сторінок із джерела, на яке дано посилання в роботі, наприклад: (Скрипник, 2019 : 15), або (Скрипник, 2019 : 15- 22).

Наведемо приклад цитування.

Група авторів вважають егоцентризм природною позицією. Так, М.В Савчин пише: «Егоцентризм є спонтанною позицією, що керує психічною активністю з дитинства і зберігається протягом усього життя тих людей, які залишаються на низькому рівні психічного розвитку.» (Савчин, 2005 : 81);

На всі таблиці, рисунки, які є в роботі, мають бути посилання в тексті, до того ж слово «таблиця», «рисунок» у тексті пишуть скорочено, наприклад: «у табл.1.2», «на рис.3.2».

*4.4. Вимоги до оформлення списку використаних джерел.* Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після загальних висновків. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв. Джерела, як уже було сказано раніше, можна розміщувати одним із таких способів: в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у порядку появи покликів у тексті, у хронологічному порядку. Відомості про джерела, включені до списку, необхідно оформляти за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (<http://www.bibme.org/citation-guide/ARA/book>).

*Приклади оформлення відомостей про джерела:*

### **Книги (посібники, монографії)**

#### **Один автор**

**Автор, А.А. (Рік публікації). Назва книги. Місто (повністю): Видавництво.**

1. Павелків, Р.В. (2008) *Дитяча психологія: навчальний посібник*. Київ: Академвидав.
2. Орап, М.О. (2014). *Психологія мовленнєвого досвіду особистості: монографія*. Тернопіль: Підручники і Посібники.

#### **Два автори**

**Автор, А.А., & Автор, Б.Б. (Рік публікації). Назва книги. Місто (повністю): Видавництво.**

1. Подоляк, Л.Г. & Юрченко, В.І. (2006). *Психологія вищої школи*. Київ: ТОВ «Філ-студія».

**Від трьох до шести авторів Автор, А.А., Автор, Б.Б., & (та останній автор) Автор, В.В. (Рік публікації). Назва книги. Місто (повністю) : Видавництво.**

1. Азарян, О.М., Локтев, Е.М., Халлір, Б., Соколев, В.О., & Гаркуша Д.В. (2009) *Сучасні тенденції розвитку торговельної мережі України*. (Монографія). Донецьк : Дон НУЕТ.

**Книга під заголовком (За редакцією)**

**Редктор(и). (Ред.). (Рік публікації). Назва книги. Місто (повністю):  
Видавництво.**

1. Кремень, В.Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.

**Багатотомне видання (Автор і редактор(и))**

**Автор, А.А. (Рік видання). Назва видання (Кількість томів). Редактор(и), Місто  
(повністю): Видавництво.**

1. Watson, J. B., & Rayner, R. (2013). *Conditioned emotional reactions: The case of Little Albert* (D. Webb, Ed.). New York: CreateSpace Independent Publishing Platform.

**Періодичні видання (журнали, збірники наукових праць)**

**Електронна стаття з кодом DOI**

**Один автор**

**Автор, А.А. (Рік публікації). Назва статті. Назва періодичного видання. Випуск  
(Номер), сторінка(и). doi: xxxx**

1. Акімова, Н. (2017). Психолінгвістичний код сайтів новин: колективне авторство. *Психолінгвістика*, 22(1), 15–25. doi: 10.5281/zenodo.1087458
2. Одінцева, А. (2017). Психолінгвістичні маркери мовлення осіб у різних емоційно-психічних станах. *Психологічні перспективи*, 29, 280–291. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2017-29-280-291>

**Два автори**

**Автор, А.А., & Автор, Б.Б. (Рік публікації). Назва статті. Назва періодичного  
видання, Номер, Сторінка(и). doi:  
xxxx**

1. Акімова, Н., & Акімова, А. (2018). Розуміння тексту як специфічний вид розуміння. *Психолінгвістика*, 24(1), 27–46. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-27-46>

**Від трьох до п'яти авторів**

**Автор, А.А., Автор, Б.Б., & Автор, В.В. (Рік публікації). Назва статті. Назва  
періодичного видання, Номер, Сторінка(и). doi: xxxx**

1. Edwards, T., Delbridge, R., & Munday, M. (2007). A critical assessment of the evaluation of EU interventions for innovation in the SME sector in Wales. *Urban Studies*, 44(12), 2429–2447. <https://doi.org/10.1080/00420980701540960>

**Якщо більше шести авторів, сьомий та наступні автори позначаються «та ін.» / «et al.»**

**Автор, А.А., Автор, Б.Б., Автор, В.В., Автор, Г.Г., Автор, Д.Д., Автор, Е.Е., та ін. (Рік публікації). Назва статті. Назва періодичного видання, Номер, Сторінка(и). doi: xxxx**

1. Fan, X., Miller, B. C., Park, K. E., Winward, B. W., Christensen, M., Grotevant, H. D., et al. (2006). An exploratory study about inaccuracy and invalidity in adolescent self-report surveys. *Field Methods*, 18(3), 223–244. <https://doi.org/10.1177/152822X06289161>

**Якщо більше восьми авторів, після шостого та перед восьмим ставиться трикрапка «...»**

**Автор, А.А., Автор, Б.Б., Автор, В.В., Автор, Г.Г., Автор, Д.Д., Автор, Е.Е., ... Автор, Ж.Ж. (Рік публікації). Назва статті. Назва періодичного видання. Номер, Сторінка(и). doi: xxxx**

1. Wolchik, S.A., West, S.G., Sandler, I.N., Tein, J., Coatsworth, D., Lengua, L., ... Griffin, W.A. (2000). An experimental evaluation of theory-based mother and mother-child programs for children of divorce. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(5), 843–856. doi: 10.1037//0022-006X.68.5.843

**Якщо DOI відсутній, але є online доступ до статті**

**Автор, А.А. (Рік публікації). Назва статті. Назва періодичного видання. Випуск(Номер), сторінка(и). Режим доступу <http://xxxx>**

1. Глозман, Ж. (2015). Семантичні та граматичні категорії у нормі та патології. *Східноєвропейський журнал психолінгвістики*, 2(1), 34–42. Режим доступу: [http://eepl.at.ua/\\_ld/0/64\\_eejpl\\_journal\\_2.pdf](http://eepl.at.ua/_ld/0/64_eejpl_journal_2.pdf)

**Автор і редактор(и) збірника наукових праць**

**Автор, А.А. (Рік публікації). Назва публікації. А.А. Редактор & Б.Б. Редактор (Ред.), Назва збірника наукових праць (Кіл-сть томів / випусків). (Номер тома / випуска, сторінки). Місто (повністю): Видавництво.**

1. Дембіцький, С. С. (2018) Рівень психологічного дистресу як показник адаптованості внутрішньо переміщених осіб: динаміка змін (2016–2018 рр.). Ворона, В., Шульга, М., Мартинюк, І. & Соблева, Н. (Eds.) *Українське суспільство : моніторинг соціальних змін : зб. наук. праць*, 6 (20), 372–378. Київ: Інститут соціології НАН України.

### **Матеріали (тези) конференції**

**Автор, А.А. (Рік видання). Назва матеріалів, Назва конференції, Місто проведення, дата проведення, (сторінки). Місто (повністю): Видавництво**

1. Миколенко Н.В. (2022) Проблематика самоцінності особистості в умовах війни. *Multidisciplinary academic notes. Science research and practice : proceedings of the XXIV International scientific and practical conference*, Madrid, Spain, June 21-24, 2022, (500–501). Spain : International science group.

### **Автореферат дисертації**

**Автор, А.А. (Рік видання). Назва автореферату. (Вихідні дані). Місто (повністю)**

**Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата наук**

1. Ваганова, Н.А. (2006). *Розуміння старшими дошкільниками нової інформації у вербальній і візуальній формах*. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Київ.

**Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора наук**

1. Орап, М.О. (2014). Психологічні основи організації мовленнєвого досвіду особистості. (Автореф. дис. д-ра психол. наук). Київ.

### **Дисертації**

**Автор, А.А. (Рік видання). Назва дисертації. (Вихідні дані). Місто (повністю)**

**Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук**

1. Ваганова, Н.А. (2006). *Розуміння старшими дошкільниками нової інформації у вербальній і візуальній формах*. (Дис. канд. психол. наук). Київ.

**Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук**

1. Павлюк, М.М. (2019). Психологія розвитку самостійності майбутнього фахівця (Дис. д-ра психол. наук). Київ.

## **Електронні ресурси**

### **Книга без автора (Вказана дата публікації)**

Cambridge Local Examinations Syndicate. (2001). *Quick placement test [measurement instrument]*. Retrieved from

<http://www.vhsaschaffenburg.de/cms/media/download/238/oxford-test.pdf>.

### **Публікація (Немає автора)**

Особам з інвалідністю. (2020). Міністерство соціальної політики України. Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>

4.5. *Вимоги до оформлення додатків.* Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках після «Списку використаних джерел». Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток має мати заголовок, надрукований угорі малими літерами, починаючи з першої великої, і бути вирівняний по центру сторінки.

Додатки мають бути оформлені як продовження курсової роботи й розташовані в порядку згадування в тексті посилань на них. У правому верхньому кутку пишуть слово «Додаток» і велика літера, що його позначає (*наприклад*, Додаток А). Додатки слід позначити послідовно великими літерами української абетки (за винятком літер Г, І, Є, І, Й, О, Ч, Ї).

Розділ II.

## **ЯК ЗАХИСТИТИ КУРСОВУ РОБОТУ**

Остаточний варіант написаної та відповідно оформленої курсової роботи подається на кафедру у визначений термін (за 30 календарних днів до захисту). Науковий керівник визначає ступінь готовності роботи, відповідність її вимогам і рекомендує допустити до захисту.

У випадку невиконання чи несвоєчасного подання курсової роботи на кафедру студент не допускається до захисту.

Робота не допускається до захисту і не зараховується у разі виявлення плагіату чи фальсифікації результатів дослідження.

Підготовка до захисту роботи полягає у створенні презентації у програмі Microsoft Power Point.

Готуючи слайди слід врахувати оптимальний розмір використаних шрифтів. Для слайдів презентації рекомендується 24 кегль.

На слайдах вказуються:

◆◆◆ Назва теми дослідження

- ◆◆◆ Визначення об'єкта, предмета та мети дослідження
- ◆◆◆ Опис досліджуваної вибірки
- ◆◆◆ Основні результати дослідження в тезах
- ◆◆◆ Висновки

Доповідь складається із трьох смислових частин, які відповідають за змістом вступу, основній частині та висновкам курсової роботи. У доповіді висвітлюється актуальність досліджуваної проблеми, формулюється об'єкт, предмет, гіпотези та завдання дослідження. Основна частина, передусім, розкриває суть, методологію й особливості організації та проведення емпіричного дослідження, містить аналіз отриманих результатів із демонстрацією кількісних та якісних показників з метою обґрунтування достовірності тверджень. У висновках наводять основні результати дослідження, визначають теоретичне і практичне значення отриманих результатів та можливі перспективи подальших досліджень.

Під час захисту курсових робіт доцільно зауважувати труднощі і проблеми, які виникали у процесі виконання роботи та, особливо, проведення досліджень. Оскільки курсова робота має навчальний характер, взаємообмін такою інформацією може бути корисним для усіх присутніх студентів.

Захист курсової роботи включає: виступ студента, відповіді на поставлені запитання, виступи присутніх на захисті.

На доповідь під час захисту курсової роботи відводять 7-10 хв.

Культура і літературність мовлення та дотримання регламенту є обов'язковим елементом культури й етики наукових повідомлень.

Оцінка курсової роботи виводиться на підставі підсумування балів, виставлених комісією на захисті курсової роботи. Кожен з оцінюваних аспектів має певну максимально можливу кількість балів, а саме:



## Критерії оцінювання курсової роботи з психології

№	Критерії оцінювання	Рівень відповідності до критерію (бали)			Максимальна кількість балів за критерієм
		Критичний	Середній	Високий	
1	Відповідність назви змісту роботи	0-3	4-7	8-10	10
2	Обґрунтованість актуальності дослідження	0-1	2-3	4-5	5
3	Грамотність визначення об'єкта, предмета і мети дослідження	0-1	2-3	4-5	5
4	Грамотність формулювання гіпотез дослідження	0-1	2-3	4-5	5
5	Використання нової літератури для аналізу проблеми у теоретичній частині	0-1	2-3	4-5	5
6	Дотримання стилістичних норм писемної наукової мови	0-1	2-3	4-5	5
7	Змістова відповідність теоретичної і практичної частини роботи	0-3	4-7	8-10	10
8	Адекватність застосованих методів та методик дослідження	0-3	4-7	8-10	10
9	Наявність математико-статистичного аналізу даних (чи якісного аналізу відповідно до специфіки роботи)	0-3	4-7	8-10	10
10	Наявність психологічної інтерпретації даних	0-3	4-7	8-10	10
11	Повнота висновків та рекомендацій за результатами дослідження	0-3	4-7	8-10	10
12	Відповідне до вимог оформлення роботи	0-1	2-3	4-5	5
13	Аргументованість усного захисту результатів дослідження	0-1	2-3	4-5	5
14	Наукова компетентність у відповідях на запитання при захисті результатів дослідження	0-1	2-3	4-5	5
Разом:					100

ДОДАТКИ

Додаток А

**Зразок оформлення титульного аркуша курсової роботи**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти

Кафедра практичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ**

Курсова робота

Шифр групи: ППБ-1-16-4.0д

Спеціальність: 053 Психологія

«Практична психологія»

**Чорна Вікторія Іванівна**

Науковий керівник

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри практичної психології

**Лозова Ольга Миколаївна**

Київ - 2020

## Зразок оформлення змісту курсової роботи

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....</b>	<b>3</b>
1.1. Аналіз поняття агресії і агресивності.....	5
1.2. Концептуальні проблеми вивчення агресії в сучасних психологічних дослідженнях.....	8
1.3. Характеристика розвитку особистості підлітка.....	10
Висновки до першого розділу.....	12
<b>РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....</b>	<b>13</b>
2.1. Обґрунтування методів дослідження агресивної поведінки.....	16
2.2. Дослідження особливостей агресивної поведінки у підлітків.....	18
2.3. Визначення впливу статевих відмінностей на прояв агресивної поведінки у підлітків.....	25
Висновки до другого розділу.....	28
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>30</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>32</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>35</b>